

EXIT-INTERVENTION PERUSTAMINEN

EX POST PAPER

RAN Exit, Berlin

13-14 February 2017

Exit-ohjelmat tarjoavat tukea yksilöille, jotka haluavat jättää radikaalin liikkeen ja/tai pidättäytyä radikaaleista ajatuksista. Tuen tarjoaminen on kompleksista eikä sen tarjoamiseen ole olemassa kansainvälisesti sovittuja, tutkimukseen pohjautuvia laatustandardeja. Exit-työhön osallistuvien organisaatioiden tulee miettiä monenlaisia asioita: järjestelyn rakennetta ja tavoitteita, henkilökunnan palkkaamista ja entisten radikaalien kanssa työskentelyä, yhteyden luomista radikalisoituneiden yksilöiden kanssa, mediaa ja kommunikointia, turvallisuutta ja luottamuksellisuutta, laadun mittaamista ja arviointia sekä työskentelyä konfliktialueilta palaavien yksilöiden kanssa (1).

Rakenne ja tavoitteet

Exit-työssä mukana olevien organisaatioiden tulee tietää tavoitteensa, rakenteensa ja paikkansa yhteiskunnassa. Jokaisessa interventiotyypissä on etuja ja haittoja. Ei ole olemassa yhtä ja parasta interventiotyyppiä, vaan exit-työntekijöiden tulee päättää, mikä interventiotyyppi parhaiten palvelee paikallista ympäristöä (2).

-Mikä on intervention päätavoite?

- Irrottautuminen: muutos käyttäytymisessä, kaikenlainen osallistuminen militanttiseen toimintaan loppuu
- Deradikalisoituminen: muutos arvoissa, militanttisten näkemysten kannattamisen ja väkivallan oikeuttamisen lopettaminen
- Todellinen mielessä ja ajattelussa tapahtuva muutos tekee ekstremistiseen ympäristöön tai liikkeeseen palaamisesta vähemmän todennäköistä
- Deradikalisoitumisen huomaaminen on paljon vaikeampaa kuin irrottautumisen huomaaminen (joskus jopa mahdotonta)

-Kohderyhmä:

- Uusnatsit ja ekstremistinen äärioikeisto
- Militantti-islamistit ja vierastaistelijat
- Ekstremistinen äärivasemmisto
- Kulttien, jengien ja rikollisten ryhmien jäsenet
- Ota huomioon: jotkut interventiotyypit soveltuvat useampaan kuin yhteen kohderyhmään

-Intervention tyyppi: onko interventio ohjelma, projekti vai standardoituja käytäntöjä?

- Ohjelma: valmis paketti, jossa on tietoa, konsepteja, toimenpiteitä ja rakenne, joka voidaan ottaa käyttöön paikallisesti
 - Ohjelma on helposti toistettava, mutta toisaalta sen kehittäminen on kallista eikä tietty ohjelma sovi aina parhaiten tietyn paikan tilanteeseen
- Projekti: johonkin tiettyyn ongelmaan kehiteltyjä itsenäisiä aloitteita. Projektit voivat ottaa ideoita, toimintatapoja ja näkemyksiä muilta projekteilta, ja nämä sovitetaan yhteen parhaimmalla tavalla
 - Projektit räätälöidään paikallisiin oloihin ja nykytilanteeseen sopiviksi, mutta niihin liittyy aikarajoitteita ja ovat usein ulkopuolisesta rahoituksesta riippuvaisia
- Standardoidut käytännöt: eri toimijoiden, ammattien tai kansalaisjärjestöjen työkalupakkiin kuuluvia erityisiä toimintatapoja ja strategioita

- Vaativat vähemmän lisärahoitusta ja pitävät yllä joustavuutta. Toisaalta standardoidut käytännöt vaativat paljon ammattilaisilta, kuten kouluttautumista ja lisävelvollisuuksia

-Toimeenpaneva organisaatio:

- Julkinen toimija: hallituksen johtama interventio, joka voi olla turvallisuuspalvelun, poliisin tai kunnan johtama
 - Pääsee käsiksi resursseihin ja pystyy tekemään päätöksiä, joilla toimintaa muutetaan (esim. rahoitus, lait). Toisaalta jos toimija on julkisen sektorin edustaja, saattaa kohderyhmä pitää toimijaa vähemmän uskottavana ja luotettavana
- Kansalaisjärjestöt: paljon sosiaalista pääomaa ja pääsee lähelle kohderyhmää, toisaalta kansalaisjärjestöiltä voi puuttua resursseja, pitkäkestoisuutta sekä toimintaan saattaa liittyä vähemmän riskien arviointia
- Julkisten toimijoiden ja kansalaisjärjestöjen yhteistyö: hyötyjä ja haittoja

-Missä organisaatio toimii?

- Yhteiskunnassa
 - Tosielämän tilanteet tarjoavat mahdollisuuden työskennellä uusien verkostojen hyväksi. Toisaalta käytettävissä on vähemmän kannustimia, joilla motivoida asiakkaita osallistumaan
- Vankilassa tai ehdonalaisvalvonnassa
 - On enemmän toimintatapoja, joilla motivoida asiakas osallistumaan; ympäristöä on helpompi kontrolloida
 - Asiakkaat saattavat osallistua vääristä syistä, kuten vankilatuomion lyhentämisen toivossa

-Kuka toimii mentorin tai valmentajan roolissa?

- Entinen radikaali
 - Kohderyhmä pitää uskottavana, voivat toimia roolimalleina, sillä heillä on kokemusta ja tietoa
 - Entisillä radikaaleilla on riski palata takaisin ekstremistiseen ympäristöön, kaikki eivät sovi mentorin rooliin, jotkut saattavat heijastaa omia kokemuksiaan asiakkaaseen tai eivät osaa pitää etäisyyttä asiakkaaseen
- Ammattilainen
 - Koulutettu ja kokenut asiantuntija. Toisaalta henkilökohtaisen kokemuksen puuttuminen voi etäännyttää kohderyhmästä (2)

Henkilökunnan valitseminen

TÄYDELLINEN EXIT-TYÖNTEKIJÄ (3):

On mahdotonta asettaa kaiken kattavia vaatimuksia exit-työntekijöille, sillä heidän työskentelyolosuhteensa vaihtelevat tapauksen ja tilanteen mukaan. Tästä huolimatta voidaan kuitenkin antaa yleisiä ohjeita siihen, mitä asioita tulisi arvioida sopivaa työntekijää valikoidessa.

-Henkilökohtaiset piirteet:

- On suotavaa mutta ei pakollista, että henkilö on entinen radikaali. Suotavaa on myös, että hänellä on sama kulttuurinen, etninen tai uskonnollinen tausta, kuin kohderyhmällä
- Sukupuoli ei ole relevantti

-Asenne:

- Työntekijän on uskottava, että ihmiset voivat muuttua
- Kuuntelee ja tarkkailee hyvin, huomaa yksityiskohdat
- Käyttäytyy uskottavasti
- Ei arvostele tai tuomitse
- On kärsivällinen ja utelias

-Tieto ja kokemus:

- Henkilön tulee ymmärtää radikalisoitumisprosessia ja värväämiseen liittyvää prosessia sekä ymmärtää, miten radikalisoitunut ympäristö toimii
- Henkilön on hyvä olla radikaalin ideologian asiantuntija, neuvoja ja hänellä on hyvä olla teologista asiantuntijuutta

-Taidot:

- Henkilön tulee osata motivoida ihmisiä muutokseen, kannustaa kriittiseen ajatteluun, omata hyvät keskustelutaidot, saada ihmiset vastuullisiksi omasta prosessistaan ja onnistumisestaan sekä tietää, kuinka asiakkaan perhe ja sosiaalinen verkosto otetaan prosessiin mukaan
- Henkilön on hyvä osata käyttää muita ammatillisia verkostoja apunaan

-Kaikki exit-työn tapaukset ovat erilaisia ja vaativat räätälöityä lähestymistapaa. Exit-interventiot hyötyvät ennen kaikkea henkilökunnan moninaisuudesta, joka näkyy kokemuksessa ja taustoissa. Vaikka exit-työntekijän ei ole pakko olla laillistettu neuvoja, on exit-työntekijän kuitenkin oltava hyvin koulutettu (3).

Entiset radikaalit exit-työntekijöinä

Entisiä radikaaleja pidetään ratkaisuna exit-työhön, sillä he ”tietävät mistä puhuvat”. Käytännöt todistavat, että vaikka entisillä radikaaleilla on hyviä vaikutuksia exit-työhön, on heidän työhön osallistumisessaan myös riskejä ja haittoja. Näin ollen organisaatioiden, jotka harkitsevat entisten radikaalien mukaan ottamista, tulisi pohtia seuraavia asioita (4):

-Millaisia hyötyjä saavutetaan entisten radikaalien kanssa työskennellessä?

- Entiset radikaalit voivat lisätä exit-intervention uskottavuutta ja luotettavuutta
- Entiset radikaalit voivat toimia esimerkkinä niin asiakkaille kuin julkisesti kaikille. He näyttävät, että muutos on mahdollinen
- Keskustelu entisen radikaalin kanssa voi olla terapeutin kokemus asiakkaalle. Asiakkaat voivat samaistua muihin, jotka ovat kokeneet samanlaisen prosessin ja dynamiikan

-Mitkä ovat riskit ja potentiaaliset haitat?

- Entisen radikaalin lojaalius sekä riski palata takaisin ekstremistiseen ympäristöön tulee arvioida. Vaikka tästä ei ole esimerkkitapauksia, ei ole mitään haitallisempaa, kuin palkata työhön ekstremisti, joka esiintyy entisenä radikaalina
- Ei riitä, että henkilö on entinen radikaali. Exit-työ on vaikea ammatti, eikä kaikilla entisillä radikaaleilla ole vaadittavia taitoja, asennetta tai kokemusta
- On olemassa riski, että entinen radikaali heijastelee omia kokemuksiaan asiakkaaseen

-Missä exit-prosessin vaiheessa kokemus radikalisoituneesta ympäristöstä on hyödyllinen?

- Entiset radikaalit voivat toimia mentoreina ja ohjaajina/neuvojina
- Entiset radikaalit voivat olla mukana kommunikoinnissa: heidän tarinansa on paljon mielenkiintoisempi kuin ammattilaisen selitys projektista. Entisiä radikaaleja ei kuitenkaan tulisi ikinä painostaa tähän, ja heitä tulisi ohjata
- Entiset radikaalit voivat toimia neuvonantajina, antaen apua ja ohjeistusta ammattilaisille

-Milloin entiset radikaalit ovat valmiita exit-ohjelmaan? Kuinka heitä tulisi valmistaa rooliinsa?

- On erityisen tärkeää, että entisen radikaalin omasta exit-prosessista on kulunut riittävän paljon aikaa, ennen kuin he työskentelevät exit-työssä. Entisten radikaalien tulee ensin tottua ekstremismin jälkeiseen elämään ja uudelleen sosialisoitua
- Laajamittainen kouluttaminen paljastaa, onko entinen radikaali oikeasti sopiva työskentelemään exit-projektissa (4)

Yhteyden luominen radikalisoituneiden yksilöiden kanssa

Exit-työn keskiössä on suora yhteys mentorin/ohjaajan ja radikalisoituneen yksilön välillä. Tämä kaksipuolinen suhde tarkoittaa, että exit-työntekijän tulee työskennellä paineen ja vastuun kanssa. Exit-työntekijän tulisi olla tietoinen ainakin seuraavista asioista:

-Mikä tekee sinusta uskottavan radikalisoituneen yksilön silmissä?

- Henkilö voi olla täysin uskottava ilman, että olisi itse entinen radikaali: ole kiinnostunut, utelias ja lempeä. Älä esitä, että tietäisit, mitä toinen on kokenut
- Ole läpinäkyvä liittyen rooliisi, jakamaasi tietoon ja suhteisiisi muihin toimijoihin ja viranomaisiin
- Molemmien puoleisen luottamuksen ja uskottavuuden rakentaminen on hidas prosessi. Investoi suhteeseen

-Mistä keskustella ja mistä ei keskustella asiakkaan kanssa:

- Kysy kysymyksiä; älä keskity vihjeisiin
- Auta asiakasta ymmärtämään prosessi ja ajatusrakennelmia. Luo epäilyksiä yksilön ajatusrakennelmia kohtaan ja saa yksilö ymmärtämään ajatusrakennelmiensa virheet, kuitenkin tuomitsematta
- Keskustelu asiakkaan turhautumisesta
- On usein tärkeää keskustella ideologiasta, mutta ideologista keskustelun ei tulisi kääntyä väittelyksi arvoista ja moraalista. Vaikka et olisi ideologian asiantuntija, voit aina kysyä kysymyksiä kuten ”miten tämä ideologia auttaa sinua?” (4)

-Kuinka luoda ympäristö, jossa muutos on mahdollinen (5):

- On olemassa ero ihmisten välillä, jotka tarvitsevat apua ja jotka ovat valmiita ottamaan avun vastaan. Ihmistä ei voida pakottaa deradikalisoitumisprosessiin, jos hän ei itse ole avoin sille
- Radikaali, ekstremistinen ideologia ja elämäntapa ovat suoraan kietoutuneet radikalisoituneen yksilön identiteettiin. Ei ole järkevää uudelleen rakentaa yksilön identiteettiä, ennen kuin muu vaihtoehto on tarjolla
- Rakenna uusi elämä ekstremistisen ryhmän ulkopuolelle: sosiaalinen verkosto, töitä ja asunto. Vedä yksilö pois syrjäytyneestä ympäristöstä (5)

-Mihin kohtaan exit-työntekijän tulee vetää raja?

- Kaikki merkit, jotka viittaavat rikokseen tai väkivaltaiseen ekstremismiin tulee viedä suoraan poliisin tai tiedustelupalveluiden tietoisuuteen. Ole läpinäkyvä tietoon liittyvissä asioissa alusta asti
- Jos olet emotionaalisesti liian sitoutunut (5)

Ohjeet kommunikointiin ja median kanssa toimimiseen

Radikalisoitumisen ja exit-työn kentällä media on toimija, jota ei voida jättää huomioimatta. Median huomio on usein korkein silloin, kun jotakin tapahtuu. On tärkeää, että exit-toimijat organisaatioineen ovat hyvin valmistautuneita tällaisiin tapahtumiin. Exit-työssä mukana oleva organisaatio voi myös muuten hakea mediahuomiota (5).

-Mitä julkisen ulostulon tulisi sisältää?

- Ole objektiivinen
- Valmistelee pääviesti, kerro työn arvokkuudesta ja projektin nimi
- Ota huomioon asiakkaan ja henkilökunnan turvallisuus, uskottavuus ja luottamuksellisuus
- Ota aina huomioon tietyn median omat tavoitteet ja sen kohdeyleisö

-Kun jotain tapahtuu: miten vastata?

- Kouluta henkilökunta kriisikommunikointiin ja aseta kriiseistä vastaava henkilö

- Ole rehellinen: 100%-onnistumisarvio ei ole realistinen exit-työssä
 - Korosta, että kaikki väkivaltaiseen ekstremismiin ja muuhun rikolliseen toimintaan liittyvät liikkeet raportoidaan suoraan poliisille ja turvallisuuspalveluille
 - Toistan työn arvokkuuden merkitystä, kerro tarinoita onnistumisesta, jotka osoittavat, että radikaalit voivat muuttua
 - Pidä huolta, että faktat esitetään oikein
 - Varmista, että tarinat ovat yhteneväisiä kollegoiden ja muiden toimijoiden kanssa
- Miksi etsiä mediahuomiota?
- Lisätäkseen ihmisten tietoisuutta aiheesta. Jaa onnistumistarinoita, jotka osoittavat, että muutos on mahdollinen. Tämän myötä saattaa löytyä uusia asiakkaita ja rahoitusta
 - Joskus on tarvetta esittää asiakas entisenä radikaalina; muuten ihmiset saattavat nähdä hänet edelleen radikaalina
 - Rakenna hyvä suhde median kanssa (5)

Luottamuksellisuus

Exit-työ ei ole eristäytynyttä toimintaa. Sosiaalipalvelut, poliisi, media, paikalliset viranomaiset, turvallisuuspalvelu sekä perheenjäsenet ovat vain osa niistä kaikista toimijoista, jotka ovat mukana exit-interventiossa. Tiedon jakaminen ja yhteistyö näiden toimijoiden välillä on tärkeä osa exit-työtä. Exit-työtä tekevien organisaatioiden tulee kuitenkin olla tietoisia, että heidän tulee toimia maan yksityisyyttä ja luottamuksellisuutta koskevien lakien mukaan. Uskottavuuden säilyttäminen asiakkaan silmissä edellyttää, että exit-työntekijä on läpinäkyvä siinä, miten tietoa jakaa. Eri toimijoilla on erilaisia agendoja, jonka vuoksi on olemassa riski jakaa liikaa tietoa (5).

Turvallisuustoimenpiteet

Exit-työ liittyy suoraan yksilöihin ja ryhmiin, jotka ovat tottuneet väkivaltaan ja rikollisuuteen. Väkivallan riski on todellinen ja se tulee ottaa vakavasti. Uhkan taso vaihtelee tapauksen ja organisaation mukaan (6).

- Toimisto: älä kerro toimistosi osoitetta; pidä arkaluonteiset tiedostot ja kansiot turvassa; turvapalvelu
- Henkilökunnan suojeleminen: pidä henkilökunnan kotiosoitteet salassa; pidä kollegat informoitui- na toistensa sijainneista ja tapaamisista
- Tapauksen hallitseminen: analysoi uhkat (ryhmät, yksilöt, historia); suunnittele toimintasuunnitelma ja toimenpiteet
- Kommunikointi: sääntelee tietoa. älä jakaa arkaluonteista tietoa ei-turvallis- in keinoin; älä käytä yksityispuhelimia töissä; kontrolloi informaatiota, eli kuka tietää mitään
- Korkean riskin tapaukset: tee yhteistyötä turvallisuuspalveluiden kanssa; luo paikkansapitämätöntä informaatiota joilla voi johtaa uhkatekijöitä harhaan; muodosta hätäsuunnitelmia
- Asiakkaan suojeleminen: asiakkaan tulee kertoa kaikista häneen kohdistuvista uhkista; sijoita heidät uuteen ympäristöön; luo turvallinen ympäristö, jossa asiakas voi jakaa tarinansa (6)

Laatustandardit ja arviointi

Exit-työn saralta puuttuvat usein laatustandardit ja tavat arvioida toiminnan onnistumista. Tämä johtuu osittain kentän uutuudesta sekä työn luonteesta. Organisaatiot voivat kuitenkin seuraavien toimenpiteiden kautta parantaa laatuaan ja onnistumistaan (6):

- Päätä kohderyhmäsi, prosessi ja sen tavoitteet
- Ole läpinäkyvä: jaa tulokset, niin numeroina kuin kvalitatiivisina raporteina
- Mahdolliset tavoitteet voivat olla:
 - tietty määrä asiakkaita, jotka ovat suorittaneet exit-ohjelman
 - Muutos käyttäytymisessä ja asenteissa (kvalitatiivinen tulos)

- Sellaisten ihmisten määrä, jotka eivät palaa vanhaan ekstremistiseen ryhmään tai tee rikoksia (tilastollinen tulos)

-Muutokseen vaikuttavia ulkopuolisia tekijöitä ei voida jättää arvioinnin ulkopuolelle: tästä syystä arviointi ei ole ikinä virheetöntä (6)

Konfliktialueelta palaavat

On olemassa vakava ja kasvava huoli siitä, kuinka toimia palaavien terrorististen vierastaistelijoiden kanssa. Vaikka useimmat heistä vangitaan, on Syyriassa ja Irakissa tapahtuneita rikoksia usein vaikea todistaa. Onkin todennäköistä, että vierastaistelijat palaavat takaisin yhteiskuntaan jossain kohtaa, jolloin heidän tulee uudelleen sosialisoitua. Exit-interventiot ovat suuressa roolissa uudelleen sosialisoitumisen prosessissa, jolloin seuraavia kohta tulee ottaa huomioon (7):

-Palaavissa vierastaistelijoiden on eroja:

- jotkut ovat irrottautuneita ekstremistisestä ympäristöstä, mutta edelleen radikalisoituneita
- jotkut palaavat tehdäkseen kotimaassa ekstremististä väkivaltaa ja terroristisia tekoja
- roolit ja kokemukset Irakissa ja Syyriassa vaihtelevat paljon
- palaavat vierastaistelijat ovat miehiä, naisia ja lapsia
- kaikki konfliktialueille lähteneet eivät lähteneet taistellakseen Daeshin puolesta; jotkut menivät tarjoamaan humanitaarista apua

-Jokaisen exit-intervention tulee olla tilanteeseen räätälöity

-Lisätoimenpiteitä:

- Vierastaistelijoiden perheiden tukeminen on hyödyllistä. Jos nämä perheet luottavat exit-organisaatioon, he voivat motivoida palaavaa vierastaistelijaa yhteistyöhön exit-ohjelman kanssa
- Palaavat vierastaistelijat ovat usein kokeneet väkivaltaa ja/tai saaneet sotilaallista koulutusta. Tarvitaan riskien arviointia, jotta voidaan päättää, tarvitaanko lisäksi turvallisuustoimenpiteitä
- Daeshin riveistä palaavat vierastaistelijat ovat altistuneet ideologiselle koulutukselle. Vaikka ei-uskonnolliset exit-työntekijät sopivat hyvin käymään ideologiaan liittyviä keskusteluja, voi imaamilta tai muulta uskonnon asiantuntijalta saatava tuki olla hyödyllistä
- Ympäristön turvaaminen: Daesh voi uhata palaavia vierastaistelijoita ja heidän sosiaalista ympäristöään. Yhdessä tapauksessa Daeshin alueelta palannutta, raskaana olevaa tyttöä uhkailtiin, koska Daesh väitti vauvan kuuluvan niin sanotulle kalifaatille (7)

Tanska ja Aarhus exit-interventio

Tanskassa exit-interventio on integroitu poliisilaitoksen toimintaan ja interventio koostuu neljästä toimenpide-vaiheesta (8):

-Riskien arviointi:

- Informaatiossa on aukkoja: palaavat vierastaistelijat ovat olleet poissa joitakin vuosia. Voimme arvioida vain sitä, mitä vierastaistelijat meille kertomat. Joissain tapauksissa salaisella palvelulla voi olla tietoa henkilöiden ajasta Irakissa tai Syyriassa
- Kuuntelemme heidän tarinansa: Oikeuttavatko he väkivallan? Esiintyvätkö he tarinassaan uhrina? Näkevätkö he muita vaihtoehtoja? Ovatko he jatkuvasti stressaantuneita tai tähyilevät vaara? Esiintyvätkö heillä merkkejä traumaperäisestä stressihäiriöstä?
- Lausunto: yritämme arvioida yksilöiden mielentilaa, esimerkiksi ovatko he ylpeitä, pettyneitä, valehtelevatko he tai kohdistavatko he uhkan

-Terveys:

- Fyysinen terveys: haavat, ampumahaavat tai kranaatinsirpaleet, jotka on hoidettu huonosti, hoidetaan kuntoon

- Mielenterveys: esimerkiksi trauma ja stressi. Joidenkin asiakkaiden kohdalla on ensin hoidettava mielenterveysongelmia, ennen kuin exit-interventio voidaan aloittaa tehokkaasti

-Turvallisuus:

- Jotkut yksilöt ovat vaarallisia ja omaavat taistelutaustaa. Näitä yksilöitä tulisi hoitaa korkean riskin tapauksina
- Keskustelut korkean riskin tapauksien kanssa pidetään aina kahden työntekijän voimin. Työntekijät on koulutettu itsepuolustukseen

-Uudelleen sosialisointuminen:

- Asuminen: yksilön nimi voidaan vaihtaa ja hän voi muuttaa uuteen paikkaan. Tätä ei kuitenkaan tehdä usein
- Työ: asiakkaalle yritetään saada työ-tai opiskelupaikka
- Vaihtoehtoinen verkosto: asiakkaalle yritetään luoda vaihtoehtoinen verkosto (8)